

**MISIR'DA TARİH KAYNAKLARI
VE
TARİHYAZIMI**

MISIR'DA TARİH KAYNAKLARI VE TARİHYAZIMI

Editörler: Halil İbrahim Erol, Büşra Sıdıka Kaya, Abdulkadir Macit

Yayın No: 56

Tarih Serisi No: 2

ISBN: 978-625-7800-53-2

E-ISBN: 978-625-7800-54-9

1. Baskı, Aralık 2021

Yayın Yönetmeni: Yusuf Temizcan

Yayına Hazırlık: Mehmet Beydemir

Son Okuma: Ayşe Tuğba Silahtar Subaşı, Zeynep Tanrıkulu

Kapak: Abdullah Fuad Kılınçlı

Kapak Uygulama: Beyza Nur Onurcan

İç Tasarım: Zehra Elif Demirci

© İLEM Yayınları 2021

Tüm yayın hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Baskı ve Cilt

Hazar Reklam Matbaacılık

Sertifika No: 26482

İskitler / Ankara

Telefon: +90 312 278 50 77

ilem
YAYINLARI

Aziz Mahmut Hüdayi M. Halk C. Türbe Kapısı S. No:13 Üsküdar - İstanbul

Tel: 0216 310 43 18 Faks: 0216 310 43 18

yayin@ilem.org.tr - ilem.org.tr/yayinlar

İLEM Yayınları, İLEM (İlmi Etüdler Derneği) ve Nobel Akademik Yayıncılık ortak markasıdır.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

**MISIR'DA TARİH KAYNAKLARI
VE
TARİHYAZIMI**

Editörler

Halil İbrahim Erol
Büşra Sıdıka Kaya
Abdulkadir Macit

ilem
YAYINLARI

İçindekiler

Önsöz	vii
Giriş	xi

İlk Dönem Mısır Tarihi Kaynakları

Fethinden Tolunoğulları Sonuna Kadar Olan (642-905) Dönemin Kaynakları Üzerine Bir Değerlendirme <i>Nadir Özkuyumcu</i>	3
Fâtımîler Dönemi (909-1171) Kaynakları Üzerine Bir Değerlendirme <i>Aydın Çelik</i>	27
Zengî ve Eyyûbî Dönemi İlim Hayatının Kaynakları <i>Harun Yılmaz</i>	59

Memlük Dönemi Mısır Tarihi Kaynakları

Mısır Tarihçiliğinin Velûd Dönemi: Memlükler'de Tarih ve Müverrihler (1250-1517) <i>Fatih Yahya Ayaz</i>	79
Moğol İstilaları Sonrası Tarihi Yeniden Kurgulamak: Memlük Tarih Yazıcılığı <i>Büşra Sıdika Kaya</i>	111

Memlûkler Döneminde Kâdılkudât Tarihçiler ve Eserleri <i>M. Fatih Yalçın</i>	143
---	-----

Osmanlı Dönemi Mısır Tarihi Kaynakları

XVII. ve XVIII. Yüzyıl Mısır'nda Tarihyazımı ve Tarihçiler Üzerine Bazı Değerlendirmeler <i>Özen Tok</i>	167
XVIII. Asırda Mısır'da Yazılan Tarih Kaynakları Üzerine Bir Değerlendirme <i>Fatma Zehra Beyaz</i>	185
Uzun Mısır Yüzyılının Tarihini Yazmak: XIX. Yüzyıl Mısır Tarihinde Kaynak Olarak Kronikler <i>Halil İbrahim Erol</i>	225

XX. Yüzyıl Mısır Tarihi Kaynakları

Geçmiş Çerçevelemek: Tarihçi, Devlet ve Toplum <i>Anthony Gorman</i>	265
Çağdaş Mısır'da Ulus Oluşturma Faaliyetleri Bağlamında Tarihyazımı <i>Hilal Görgün</i>	287
Dönüşen Kimlik, Dönüşen Tarih: Yüzyıl Dönümünden 23 Temmuz İhtilaline Mısır'da Tarihyazımının Tematik ve Metodolojik Açıdan Değişimi Üzerine Notlar <i>Hilal Livaoglu Mengüç</i>	319
XX. Yüzyılın İkinci Çeyreğinden XXI. Yüzyılın Başlarına Kadar Mısır Üniversitelerinde Osmanlı Türk Tarihi Yazımı <i>Seyyid Muhammed es-Seyyid</i>	343
Yazarlar Hakkında	367

Önsöz

İnsanlığın tarihsel birikiminin kaynağını teşkil eden maddi ve manevi unsurlar dünya ve medeniyetler tarihi yazımı bakımından ilmi yetkinlikle ele alınmalıdır. İlmi Etüdler Derneğinde (İLEM) yürütülen ihtisas çalışmaları bünyesindeki Tarih Çalışma Grubu (TÇG) gerçekleştirdiği dersler, okumalar, atölyeler, yuvarlak masa toplantıları, paneller ve çalıştaylarda ele aldığı konularla bunu ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu çalışmalar ile amaçlanan, ilmi çalışmaların ve üretkenliğin artırılmasıdır.

Bu maksatla 2020 yılında “Tarihin Geleceğine Dair” dizi semineri gerçekleştirilmiştir. Bu dizi seminer ile çağdaş dönemde ana medeniyet havzalarında tarih ilmindeki gelişmeleri, derinleşmeleri, dönüşümleri, genişlemeleri veya farklılaşmaları idrak etmek, tarihin metafiziğini ve anlamını merkeze alarak modern değişme ve gelişmeler ışığında postmodern tarih yazımını ve tarihin geleceğini derinlikli bir şekilde tetkik etmek hedeflenmiştir. Seminerler esnasında şu fark edilmiştir ki çağdaş dönem, geçmişin birikiminden bağımsız anlaşılamaz ve şayet geleceğe yönelik yeni bir inşa süreci işletilmek isteniyorsa geçmişin birikimi ortaya serilmeden bu gerçekleştirilemez. “Medeniyet Havzalarında Tarih ve Tarihçilik” çalıştay serisinin başlatılma sebebi budur. Bu çalıştay serisi ile temelde iki husus hedeflenmiştir. Birincisi, ana medeniyet havzalarında kaleme alınan tarih kaynaklarının teknik hususiyetleri ile tanıtılması ve geçmişinden günümüze bu havzada biriken tarih kaynaklarının bütünlüklü bir şekilde gösterilmesidir. İkincisi ise ele alınan havzada şekillenen tarih yazıcılığıdır. Bu hedef doğrultusunda 2020 yılında İran ve Mısır çalıştayları gerçekleştirilmiş, Balkan coğrafyası ve Hint Alt Kıtası üzerinde de çalışılmaya başlanmıştır. Bu serinin ilk kitabı *İran’da Tarih Kaynakları ve Tarihyazımı* adıyla yayımlanmıştır.

Elinizde bulunan bu kitap “Medeniyet Havzalarında Tarih ve Tarihçilik” çalıştay serisinin ikincisi olan Mısır çalıştayının genişletilmiş ve geliştirilmiş hâlidir. Bu kitabın temel amacı fethinden günümüze kadar hanedan ya da devletleri takip ederek “Mısır havzası”na yönelik öne çıkan tarihi kaynakları

ve tarihçileri irdeleyerek “tarihi kaynaklar” açısından Mısır havzasının bütünlüklü bir resmini ortaya çıkarmaktır. Bu kitap bölgeye yönelik çalışma yapacak araştırmacılara tarihi kaynaklara kolayca ulaşmayı sağlayarak; dönemler arasında tarihi kaynakların, dinamiklerin, perspektiflerin, izleklerin, tarihçilerin ortaklaşan ve farklılaşan temel yapılarının daha kolay açıklanması, irtibatlandırılması, neden-sonuç ilişkisinin kurulması fırsatını sunacaktır. Kitap; Hulefâ-yi Râşidîn (640-661), Emevîler (661-750), Abbâsîler (750-868), Tolunoğulları (868-905), Abbâsîler (905-935), İhşîdîler (935-969), Fâtımîler (969-1171), Eyyûbîler (1171-1250), Memlûkler (1250-1517), Osmanlılar (1517-1914), Fransız işgali (1798-1801), İngiliz işgali (1882-1952) ve ulus devlet dönemini içermektedir. Bu uzun süreç ele alınırken “Mısır havzası”na yönelik kaynakların iç ve dış kaynaklar olarak ikiye ayrılması mümkündür. Burada yoğunluklu olarak mevcut dönemin iç kaynakları merkeze alınmıştır.

Fark edileceği üzere bu kitabın bir odağı tarihçiler ve tarih kaynaklarıdır. Zira kaynak konusu tarih disiplininin asli unsurlarından birisidir. Tarihçiler erişebildikleri kaynaklar nispetince geçmişe dayalı bilgiyi ele almış, bu sayede hem meslektaşlarının hem de diğer insanların yani kamuoyunun hizmetine sunmuşlardır. Bu kitap, ülkemizde Mısır’ın muhtelif dönemleri ve hanedanlıkları üzerinde çalışmalar yapan tarihçilerin, hangi kaynakları kullandıklarını ve bu kaynakları kullanarak Mısır havzasına ve geçirdiği döneme dair ne gibi bilgilere ulaştıklarını gün yüzüne çıkarmaktadır. Bu sayede Mısır’a dair en önemli konulardan birisi olan kaynak konusu detaylı bir şekilde tartışma zemini bulmuş olacaktır.

Kitabın diğer odağı ise Mısır’da tarihyazımıdır. Bu bağlamda çalışmada Mısır tarih yazıcılığının doğuşu ve gelişimi, ulus devletin ve milliyetçiliğin inşasında tarihin kullanımı, devrim sonrası tarihe yaklaşımlar, mümkün olduğunca güncel tarih yazım yaklaşımları ve tartışmaları gibi konular bütünlüklü bir şekilde ele alınmaktadır. Bu konularda özellikle Mısır havzası üzerine çalışan ülkemizdeki akademisyenlerin yanı sıra Avrupa ve Mısır’dan da akademisyenlerin metinlerinin katkısı, kitabı özel bir konuma taşımaktadır.

Başta bölüm yazarı hocalarımız olmak üzere bu eserin vücuda gelmesine katkı veren İLEM’e ve kıymetli çalışanlarına, Tarih Çalışma Grubu üyelerine minnettarız. Bu isimlerin dışında, Teksas Üniversitesi’nden Yoav Di-Capua’ya, İskenderiye Üniversitesi’nden Seyyid Muhammed es-Seyyid’e, Edinburgh Üniversitesi’nden Anthony Gorman’a, Ahmet Yesevi Üniversitesi’nden Cengiz Tomar’a, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi’nden (TALİD) Serhat Aslaner’e, Marmara Üniversitesi’nden Yunus Uğur’a ve Kırklareli Üniversitesi’nden Yunus Ballı’ya çeşitli düzeylerde sundukları katkılardan dolayı teşekkür ediyoruz. Bu kitabın ülkemizde hem Mısır’da tarih ve tarihçiliğe dayalı tartışmaları zenginleştirmesini hem de tarihin önemli meselelerinden

birisi olan kaynak ve yazım hususunu tarihçi perspektifi ile ele alma imkânını oluşturmasını ümit ediyoruz.

Gayret bizden tevfik Allah'tandır.

Halil İbrahim Erol, Büşra Sıdıka Kaya, Abdulkadir Macit
Kasım 2021

Giriş

Mısır, 648'den itibaren farklı hanedanlıklar ve onların kurduğu devletlerin çatısı altında taşradan merkeze yükselen veya merkezden taşra konuma düşen muhtelif dönemlere tanıklık etmiştir. Bu duruma paralel şekilde, hudutlarının da değişmesiyle farklı zamanlarda hinterlandı daralmış ya da genişlemiştir. Tarihsel sürece kronolojik açıdan bakıldığında Mısır, Hulefa-yi Râşidîn (640-661), Emevîler (661-750), Abbâsîler (750-868), Tolunoğulları (868-905), Abbâsîler (905-935), İhşîdîler (935-969), Fâtımîler (969-1171), Eyyübîler (1171-1250), Memlûkler (1250-1517) ve Osmanlıların (1517-1914) yönetimi altında kalmıştır. 1798-1801 yıllarındaki Fransız işgali ile 1882-1952 arasındaki İngiliz işgali Mısır'ın İslam tarihindeki kesinti dönemleri olarak görülebilir. 1867'den sonra hidivlikle yönetilen, 1922'den itibaren ise yine Kavalalı hanedanı mensupları tarafından krallıkla yönetilmeye başlanan Mısır'daki fiili İngiliz işgali Süveyş Kanalı bölgesinde Hür Subaylar Hareketi tarafından gerçekleştirilen 1952'deki askeri darbe sonrasında da devam etmiştir. Ancak İngiliz işgali askeri açıdan tam manasıyla 1956'da son bulacaktır. Bununla birlikte sonuncusu 2013 Haziran ayında gerçekleşen darbeler ve askeri rejimin ülke yönetimi üzerindeki gölgesi Mısır siyasi geleceğinin mütemmim cüzü haline gelecektir.

1952 darbesi Mısır tarihi ve tarihyazını açısından hayati bir dönemeç olarak görülmüş ve gösterilmeye çaba sarf edilmiştir. Bu tarih, milliyetçi Mısır tarihyazımında Mısırlıların Firavunlar döneminden sonra, uzun bir aranın ardından yeniden kendilerini yönetmeye başladıkları dönem olarak vasfedilmektedir. Dolayısıyla başta Osmanlı dönemi olmak üzere Mısır'ın tarihsel geçmişi mezkûr milliyetçi bakış açısıyla ele alınarak gerek kurumsal/üniversite ("mektepli" tarihçiler) gerekse amatör çevreler ("alaylı" tarihçiler) tarafından tekrar tekrar bu zaviyeden yazılacaktır. Aslında bu süreç, imparatorluk sonrası dönemde kendi "muhayyel" hudutlarına çekilen ve buradan hareketle ulus inşa süreçlerine giren birçok devlet için geçerli bir durumdur. Mısır da kendi "muhayyel" âlemini kurmayı ve geçmişini sil

baştan “ulusal format” ile kurgulamayı ihmal etmemiştir. Yaklaşık 1990’ların başına kadar bu minvalde “örgütlü” biçimde, yani gerek akademi gerekse akademi dışı mahfil ve ortamlarda bu söylem ve perspektif neredeyse tek sesli biçimde yankılanmayı sürdürmüştür. Batılı akademisyenlerin başını çektiği, geçmişte yine bizzat batının kendisi tarafından üretilen şarkiyatçı perspektifi yerinden eden çalışmaların ortaya çıkması ve yaygınlaşmasıyla beraber daha “makul” ve “objektif” bakış açısının Mısırlı tarihçiler arasında da yer edinmesi mümkün hale gelmeye başlamıştır. Bu açıdan Osmanlı dönemi Mısır, özellikle de 19. yüzyıldaki gelişmeler yeniden ele alınarak tekrar değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Bu konuda, arşivlerin açılması (Türkiye-Mısır), yazma eserlerin gün yüzüne çıkarılarak çalışılmasının büyük etkisi vardır. Aslında yeni bir bakış açısı bunu mümkün kıldığı oranda tarihi kaynakların incelenmesi artmıştır. Diğer yandan tam ters yönde bir araştırma faaliyeti de eş zamanlı olarak gerçekleştirilmiştir. Yani, yeni kaynaklar gün yüzüne çıkarıldıkça mevcut milliyetçi ya da şarkiyatçı basmakalıp iddialar geçerliliğini kaybetmektedir.

İslam döneminde Mısır için öne çıkan ve en uzun tarihsel süreçlere karşılık gelen iki dönem bulunmaktadır. Bunlar, Memlûk ve Osmanlı dönemleridir. Memlûkler dönemi Moğol istilaları sonrası İslam dünyasının yeni bir dönüşümü gerçekleştirdiği bir sürece karşılık gelmektedir. Memlûk topraklarında siyasi elit tarafından kurulan ve himaye edilen yükseköğretim kurumlarında İslami ilimler tedrisatının öncesine kıyasla çok ileri bir seviyeye taşındığını söylemek mümkündür. Memlûkler döneminde Şam, Kahire, Kudüs, Halep ile Mekke ve Medine’de kurulan pek çok medrese ve darülhadiye İslami ilimlerin yükseköğretimi bizzat siyasi elit tarafından desteklenerek varlığını sürdürmüştür. Memlûk eğitim kurumlarında dört Sünnî mezhebin aynı çatı altında eğitiminin resmi olarak sürdürülmesi bu topraklarda Sünnî İslam topluluklarının tamamını himaye eden ve kendi alanında bilgi üretimine destek veren bir yapının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Özellikle Moğol istilaları sonrası İslam dünyasının yok olmanın eşiğine geldiği ve büyük bir bunalımdan geçtiği süreçte Memlûk siyasi elitinin ilmi faaliyetleri desteklemesi Memlûk şehirlerinin entelektüel cazibesini büyük ölçüde arttırmıştır. Sosyal yapının entelektüel faaliyetlerle desteklendiği ve kuvvetlendirildiği Memlûkler döneminde tarih yazıcılığı alanında da yeni bakış açıları ve yaklaşımların ortaya konulduğunu tespit etmek mümkündür. Moğol tecrübesinin ardından kendinden önceki birikimi yeni bir medeniyet idrakiyle değerlendiren Memlûk uleması bu döneme kadar gelen tarih birikimini kendilerinden sonraki dönemlere aktarmayı, bizzat kendi müşahedelerini eserlerine kaydetmeyi ve ulaşabildikleri resmî belgeleri kaleme aldıkları tarih eserleriyle aktarmayı vazife edinmişlerdir. Dönemin pek çok tarih

ve tabakât eserine bakıldığında Memlûk ulemasının tarih eserlerinde İslam medeniyetine dair yeni bir yaklaşım ve dünya tasavvuru ortaya koymaya çalıştıkları tespit edilecektir. Dönemin daha ziyade “bürokrat” alimleri ve evladünnas sınıfına mensup uleması, kaleme aldığı tarih eserlerinde Memlûk tarihini gün gün kaydetmiş, eserlerine kaydettikleri olaylar hakkında pek çok vesikayı ilave etmiş ve kimi zaman da olayların akışı hakkında eleştirilerini dile getirmiştir. Memlûk tarihyazımında karşımıza çıkan diğer bir husus ise İslam tarih yazıcılığında tarih usulü ve metodolojisine dair ilk kez müstakil eserlerin kaleme alınmasıdır. Safedî ile Sübkî’nin eserlerine dercettiği bu bahisler İbn Haldûn, Kafiye, Sehâvî ve Süyûtî’de birer müstakil eser halini almıştır. Buradan hareketle Memlûkler dönemi tarih yazıcılığı, kronikleri, dünya tarihleri, tabakât eserleri, ansiklopedi türü eserleri ve tarih usulüne dair eserleri göz önünde bulundurulmadan bir sonraki döneme geçmek Mısır tarihyazımının sürekliliği ve dönüşümünü görmemiz noktasında büyük bir nakısa oluşturmaktadır.

Moğol istilaları sonrası Memlûklerin yönettiği ve Kahire’nin merkez olduğu Mısır, 1517’den itibaren Osmanlı yönetimine geçerek taşra pozisyonuna geri dönmüştür. Bu tür siyasi ve idari değişimlerin jeopolitik etkileri tarihyazımı alanında kaçınılmaz şekilde kendini göstermektedir. Özellikle 19. yüzyıl Mısır tarihi açısından Fransız işgali, Kavalalı dönemi gibi birçok gelişmeye tanıklık etmiş oldukça uzun bir dönemdir. Kavalalı dönemi, modern okulların açıldığı, batıya öğrencilerin gönderildiği, matbaanın kurulduğu, çevirilerin yapıldığı bir sürece tanıklık etmiştir. Bu yüzyıl boyunca müşahede edilen gelişmelerin ve Batı ile yaşanan etkileşimlerin Mısır tarihyazım geleneği üzerinde birtakım etkiler bıraktığı müşahade edilmektedir. Nitekim mezkûr bağlamda Fransız ve İngiliz işgalleri altında kalan Mısır’da yaşanan tecrübelerin Mısırlı tarihçilere tesir ettiği anlaşılmaktadır.

Editöryal çalışmamız yaklaşık 1400 senelik İslami dönemin kendine has özellikler taşıdığını ve bunun bütünlüklü/holistik bir tarihsel süreklilik içerisinde ele alınmasını önermektedir. Buradan yola çıkarak bu anlamlı bütünü genel çerçeve olarak kabul etmiştir. Bu bütünlüklü/holistik tarihsel sürecin bazı temel karakteristikleri bulunmaktadır. Bunların başında dil (Arapça) ve din (İslam) gelmektedir. Arapça bölgenin İslamlaşmasıyla eş zamanla olarak hâkim dil haline gelmiştir. Gerek Müslümanlar gerekse gayrimüslimler diğer ilmi eserlerde olduğu gibi tarih eserlerini de Arapça kaleme almaya başlamışlardır. İslam’la birlikte Arapça din ve dil açısından bir bütün olarak kendini var kılmıştır. Dinin gündelik yaşama ve yerel kültüre tesir etmesi her yönüyle yeni bir medeniyetin inşasını mümkün hale getirmiştir. Dolayısıyla kültürden sanata, felsefeden bilime, hukuktan eğitime bütün alanlarda yeni bir dünyanın teşekkülü din ve dilin (İslam-Arapça) iç içe geçmişliğiyle her alanda

tebarüz etmiştir. Din ve dilin formel bir tezahür olarak yüzeyde kalmadığı, bilakis formatif ve normatif olarak derinlere nüfuz eden bir dönüşümü gerçekleştirdiği İslam düşünce geleneğinde mücessemidir. Bundan dolayı tarih-yazımı ve tarih düşüncesi İslam’la birlikte hem yeni bir metodoloji hem de yeni bir perspektif kazanmıştır. Mısır’daki tarihyazım geleneğinin de bunun önemli bir örneğini teşkil ettiği kolaylıkla söylenebilir. İslam’la ortaya çıkan Peygamberler tarihi üzerinden “küresel” bir insanlık tarihinin yazımı Mısırlı tarihçilerce tatbik edilmeye devam etmiştir. Bununla birebir irtibatlı olarak hanedan ya da sülale değişikliklerine tâbi siyasi erkin değişmesi neticesinde yeni kurulan devletler ve değişen sınırlar altında icra edilen tarihçiliğin bu konjonktürel bağlamları aşan bakış açısını ısrarla sürdürdüğü ve “İslami çatı”ya bağlı kalınarak tarihçiliğin gerçekleştirdiği görülmektedir. Tabii ki siyasi-mezhebi birtakım çatışma ve çekişmelerin yansımaları da tarihyazımında mevcut olagelmıştır. Ancak bunların genel çerçeveyi bozacak bir mahiyette olmadığı kolaylıkla söylenebilir. Son tahlilde İslam medeniyet tarihi boyunca Mısır’da ortaya konan tarih eserlerinin gerek muhteva gerekse tarih yazım usulü yönleriyle, bazı istisnai durumların yanı sıra, İslam tarihyazım geleneği bağlamında değerlendirilebileceği varsayılmaktadır. Bu çalışma Mısır’daki tarih kaynakları ve tarihçiliği İslam fetihlerinden günümüze kadar gelen dönemi esas alarak incelemeyi hedeflemiştir. Dönemi tüm kaynakları ve yazarlarıyla birlikte ele almanın zorluğu sahanın çalışanları tarafından kolaylıkla anlaşılacaktır. Bu açıdan çalışmanın Türkçe literatüre katkısının öncü ve başlatıcı mahiyette olduğu söylenmelidir. Nitekim, bizler de bu çalışmamızda imkanların el verdiği ölçüde mezkûr dönemi bütünlüklü bir şekilde ele almak için çaba sarf ettik.

Son yıllarda Türkiye üniversitelerinde İslam coğrafyasının Orta Doğu ülkelerine yönelik çalışma ve araştırmalar kayda değer bir artış göstermektedir. Bu hususta dil öğrenme imkanlarının oldukça kolaylaşmasının katkısı yadsınamaz. Bunun yanı sıra mezkûr coğrafyanın son dönemde yaşadığı karışıklıklar, iç savaşlar ve göçler bölgeye dönük güncel ilgi ve alakayı geçmişe kıyasla daha da arttırmıştır. Diğer yandan bu tür zorlukların bölge çalışmalarını kısmen de olsa sekteye uğrattığı söylenebilir. Ancak tüm bu olumsuz gelişmelere rağmen kaynak eserlerin ve bunlar üzerine yapılan tahkikli neşirlerin özellikle de pandemi koşullarının tesirleriyle dijitalleştirilerek paylaşımına açılması araştırmacıların çalışma koşullarını hiç olmadığı kadar kolaylaştırmaktadır. Fakat ne yazık ki Mısır’ın, belki de 2013 askeri darbesinin daha da kötüleştirdiği iktisadi ve siyasi koşulların gölgesinde bu dijitalleştirme trendinin oldukça gerisinde kalmış olduğu görülmektedir. Dolayısıyla hala Mısır’la alakalı kaynak eserlerin dijital nüshalarına Mısır dışındaki kütüphanelerin sunduğu imkanlar dahilinde ulaşmak mümkün olmaktadır.

Bunun yanı sıra Mısır tarih araştırmalarına yönelik özellikle İSAM ve IRCICA kütüphanelerinin Türkiye'deki araştırmacılara sunduğu fırsat ve kolaylıkları hatırlamakta fayda bulunmaktadır.

Nihai olarak, çalışmamızın ana gayesi İslam dönemi Mısır tarihyazım geleneğinin panoramasını çıkaran bibliyografik bir envanter oluşturmak ve aynı zamanda sahanın uzmanlarına ve genç araştırmacılara kılavuz bir kitap sunmaktır. Bu çalışmada ilgili dönemlerin ana kaynakları incelendiği kadar bu kaynaklar üzerine yapılmış güncel çalışmalara (tercüme, tahkik, araştırma) da yer verilmektedir. Dolayısıyla çift katmanlı bir katkı sunulmaktadır. Araştırmacılar dönemin kaynaklarını tanımakla birlikte aynı zamanda güncel literatüre dair de fikir sahibi olacaklardır. Türkçe literatürde bu yönüyle derleyici ve toparlayıcı olan bu ilk bibliyografik eserin gelecekte yapılacak akademik çalışmalara öncülük etmesi en büyük beklentimizdir.

Halil İbrahim Erol, Büşra Sıdıka Kaya, Abdulkadir Macit
Kasım 2021